

УДК 330.14:330.341.1:330837

DOI: 10.31891/2307-5740-2018-264-6(2)-189-196

ПАЛЬЧЕВИЧ Г. Т., КОЗИНЕЦЬ Г. О.

Центральноукраїнський національний технічний університет, м.Кропивницький

ТРАНСФОРМАЦІЇ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО КАПІТАЛУ В ІННОВАЦІЙНІЙ ЕКОНОМІЦІ

У статті розглянуто особливості формування та розвитку людського капіталу в умовах формування інноваційної моделі економіки. Доведено тісний зв'язок відтворення людського капіталу з розвитком сфер освіти і охорони здоров'я. Виділено пріоритетні напрями державної освітньої політики стосовно покращення якісних характеристик людського капіталу. Визначено роль інтеграції сфери вищої освіти, науково-дослідної та інноваційної діяльності у розвитку людського капіталу як складової інтелектуального капіталу держави. Охарактеризовано новітні тенденції у сфері зайнятості населення. Окреслено шляхи реорганізації сфери охорони здоров'я, зокрема, її фінансового забезпечення.

Ключові слова: людський капітал, інтелектуальний капітал, інноваційна економіка, індекс людського розвитку, економіка знань, інформаційні технології, державна освітня політика, зайнятість населення.

PALCHEVICH G., KOZYNETS G.

Central Ukrainian National Technical University, Kropivnitskiy

TRANSFORMATIONS OF HUMAN CAPITAL IN THE CONTEXT OF DEVELOPMENT OF INTELLECTUAL CAPITAL IN INNOVATIONAL ECONOMY

The high level of development of human capital is the guarantee of economical stability, the state ability to compete on the world market, the active movement of innovational and scientific and technical progress and incontestable condition of social and economic wealth of society. The aim of the article is the survey of the development of human capital as the basic structural component of intellectual capital in the conditions of formation the model of innovational economy. The development of human capital mostly depends upon the success of reforming educational and health protection spheres. The prior role among the key directions of state educational policy plays the guarantee of development of scientific and innovational activity in education, maintenance of its information theory, the improvement of librarian and information resource security of education and science. The realization of these directions is an important step towards the formation of information state capital and creation of valuable conditions for innovational and scientific and technical activity as ways of intellectualization of human work. The activity of investing process into innovational and scientific activity provides real possibilities for effective formation of human capital. Gradual intensification of integration of high educational sphere, scientific researching and innovational activity is absolutely expected, looking forward to acceleration of global process and increasing intellectual capital role in the economical development of any country. Because of it the role of educational establishments and scientific offices in economy is changed. The urgent task of all educational and scientific systems of many countries is to provide the approach of all tops of the "knowledge triangle" such as higher education, scientific researches and economical and social important innovations. Reorganization of the system of the branch budget finance, the balance of uniting budget and outer budget sources of including money with the certain decentralization of the branch finance for the benefit of the regional medical programs, and also widening the rights of the regional, local authorities and working organizations in the increasing and using the resources of health protection must be provided with the aim of improving the situation in the sphere of health protection in Ukraine.

Key words: human capital, intellectual capital, innovational economy, index of human development, the economy of knowledge, informational technologies, state educational policy, population occupation.

Постановка проблеми. Успішний розвиток будь-якої країни в умовах економіки знань обумовлюється впливом різноманітних факторів, серед яких пріоритетне значення мають темпи накопичення та розвитку людського капіталу. Високий рівень розвитку людського капіталу є запорукою економічної стабільності, конкурентоспроможності держави на світовому ринку, рушійною силою інноваційного та науково-технічного прогресу та беззаперечною умовою соціально-економічного добробуту суспільства. Успішною може стати лише та держава, яка створює підґрунтя для розвитку особистого потенціалу людини та сприяє її продуктивній творчій діяльності. На сьогодні людський капітал – це не лише запорука конкурентоспроможності держави, а, перш за все, фундамент для формування та розвитку інтелектуального капіталу суспільства, адже людина є не лише носієм знань, а й сама їх створює. Складовою інтелектуального капіталу, виражена у знаннях, навичках, компетенціях, здібностях людини до інноваційної та науково-технічної діяльності, є найважливішим стратегічним ресурсом економіки знань і головним джерелом накопичення національного багатства нашої країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням формування та розвитку людського капіталу присвячено чимало праць відомих зарубіжних та вітчизняних учених, а саме: Г. Азоева, Г. Беккера, С. Боуле, Ф. Вірсема, Л. Вальраса, В. Галушко, О. Грішнєвої, О. Гудзинського, Е. Денісона, Й. Завадського, Р. Кантера, Дж. Кендріка, О. Кендюхова, А. Колота, І. Ліфіца, В. Петі, М. Портера, П. Саблука, Ж.-Б. Сея, Г. Сіджвіка, Г. Скударя, А. Сміта, С. Струмиліна, Ф. Тейлора, М. Трейсі, Р. Фатхутдінова, Т. Шульця, А. Юданова та ін. Їх наукові розробки містять серйозні напрацювання стосовно теорії людського капіталу, визначення його якісних характеристик та методів інвестування в його ефективний розвиток. Разом з тим,

потребують додаткового розгляду питання особливостей відтворення людського капіталу у структурі інтелектуального капіталу в умовах інноваційних змін в економічному розвитку.

Метою статті є дослідження розвитку людського капіталу як базової структурної компоненти інтелектуального капіталу в умовах формування моделі інноваційної економіки.

Виклад основного матеріалу. Процес розбудови інноваційної економіки в Україні тісно взаємопов'язаний з розвитком людського капіталу. Розвиток людського капіталу – це мобілізація державних та приватних ресурсів – від виховання у сім'ї до навчання протягом усього життя [1].

З переходом від класичної теорії економічного розвитку до концепції людського розвитку відбулося переосмислення ролі людини в економіці та економічному розвитку. Якщо раніше рівень економічного розвитку країни визначався за обсягами ВНД у розрахунку на душу населення, то тепер, окрім цього показника, вчені, серед яких пакистанський економіст Махбуб уль-Хак, запропонували оцінювати суспільний розвиток, враховуючи також досягнення у сферах освіти та охорони здоров'я, а основним інструментом концепції людського розвитку став Індекс людського розвитку (ІЛР). Це сукупний показник розвитку людини в тій чи іншій країні, за значенням якого визначається місце останньої у світовому рейтингу соціально-економічного розвитку. Згідно методики, розробленої ООН, визначення ІЛР передбачає розрахунок трьох показників, серед яких:

- індекс очікуваної тривалості життя: здоров'я та довголіття, що вимірюється показником середньої очікуваної тривалості життя при народженні;
- індекс освіти: доступ до знань, що вимірюється середньою очікуваною тривалістю навчання дітей шкільного віку та середньою тривалістю навчання дорослого населення;
- індекс валового національного доходу: гідний рівень життя, що вимірюється величиною ВНД на душу населення в доларах США по паритету купівельної спроможності.

У 2010 р. у додаток до вже існуючого ІЛР з метою врахування впливу на людський розвиток внутрішніх нерівностей в межах країни було введено три нових індикатори: ІЛР, скорегований з урахуванням соціально-економічної нерівності, Індекс гендерної нерівності та Індекс багатомірної бідності.

У 2017 році значення ІЛК в Україні склало 0,751. Середнє значення цього показника у країнах Європи та Центральної Азії у цей період склало 0,771.

Безумовно, розвиток людського капіталу найбільшою мірою залежить від розвитку сфер освіти та охорони здоров'я.

Нещодавно у світі сформувалася Азіатсько-тихоокеанська група країн (Республіка Корея, Тайвань, Сінгапур, Гонконг, Малайзія, Таїланд, Філіппіни, Індонезія), яким вдалося за короткий проміжок часу створити «економічне диво», що в значній мірі було обумовлено проведенням активної освітньої політики та реалізацією стратегії підвищених вимог до якості освіти та підготовки кадрів [2].

За спостереженнями Організації економічної співпраці і розвитку (ОЕСР) освіта здійснює зовнішній позитивний вплив на людський капітал та економіку країни в цілому. Так, на індивідуальному економічному рівні освіта підвищує особисту продуктивність праці людини, формує її конкурентоспроможність та здатність до самореалізації, створює можливості успішного працевлаштування та отримання гідної заробітної плати. У межах макроекономічного рівня простежується зв'язок між загальним рівнем освіти населення та прискоренням темпів росту економіки протягом тривалого періоду, а також створенням сприятливих умов для сталого людського розвитку.

З початком ери «економіки знань» стало зрозумілим, що для того, щоб країна процвітала та була успішною, необхідно визначати основні стратегічні пріоритети економічного розвитку згідно викликів сучасності. Так, країнами ЄС було розроблено «Лісабонську стратегію» та стратегію «Європа 2020», які в повній мірі визначають сучасні завдання у сфері освіти та спрямовані на розвиток економіки знань, заохочення досліджень, удосконалення політики у сфері освіти, розвиток інформаційних технологій та створення сприятливого інноваційного клімату. Сьогодні пріоритетним завданням для України є повноправне членство у ЄС, що накладає відбиток і на національну політику держави.

Відповідно до Національної стратегії розвитку освіти в Україні на 2012–2021 рр. найважливішим для держави є виховання людини інноваційного типу мислення та культури, проектування акмеологічного освітнього простору з урахуванням інноваційного розвитку освіти, запитів особистості, потреб суспільства і держави. Стратегічною метою держави визначено підвищення доступності якісної, конкурентоспроможної освіти для громадян відповідно до вимог інноваційного сталого розвитку суспільства, економіки, та забезпечення особистісного розвитку людини згідно з її індивідуальними задатками, здібностями, потребами на основі навчання упродовж життя [3].

Пріоритетні напрями державної освітньої політики пов'язані із забезпеченням розвитку наукової та інноваційної діяльності в освіті, підвищенням якості освітніх послуг, сприянням інформатизації освіти, удосконаленню інформаційно-ресурсного забезпечення освіти і науки. Реалізація цих напрямів є важливим кроком до формування інформаційного капіталу держави та створення сприятливих умов для інноваційної та науково-технічної діяльності як чинників інтелектуалізації людської праці.

Розвиток економіки знань потребує якісно нових підходів до фінансування освітньої сфери. Вирішення цього питання можливе шляхом запровадження прозорих фінансово-економічних механізмів

цільового накопичення та адресного використання коштів, необхідних для реалізації в повному обсязі конституційних прав громадян на освіту

Щоб забезпечити належну якість освітніх послуг та можливості рівного доступу населення до неперервної освіти протягом усього життя, розвиток освітніх інвестицій має ґрунтуватися не на простому нарощуванні обсягів загальних витрат, а, перш за все, на підвищенні їх ефективності. Система освіти в Україні повинна бути орієнтована насамперед на потреби особистості і запити роботодавця. Врахування реальних потреб споживачів освітніх послуг допоможе створити підґрунтя для залучення в систему освіти додаткових фінансових ресурсів, які складаються як із коштів підприємств-замовників, так і з особистих та запозичених в банках коштів студентів та домогосподарств.

Значні фінансові витрати на дошкільну, початкову та середню освіту пояснюються тим, що саме на цих освітніх рівнях формується інтелектуальна складова людського капіталу, поліпшується якість, підвищується рівень і запас знань людини, створюється база для подальшого розвитку та збагачення людського капіталу держави.

Інвестиції у професійно-технічну освіту є запорукою виховання висококваліфікованих робітників та спеціалістів, високопродуктивна праця яких у майбутньому матиме найбільш відчутний вплив на темпи економічного зростання України. Незважаючи на це, питома вага витрат на фінансування професійно-технічної освіти в Україні є найменшою. Обсяги фінансування професійно-технічної освіти скорочуються у зв'язку зі зміною форм власності підприємств та розпадом планової економіки. За радянських часів до 40–50% фінансування професійно-технічних училищ здійснювалося базовими підприємствами, галузевими міністерствами та відомствами. На сьогодні в Україні в результаті того, що практично вся діяльність закладів професійно-технічної освіти фінансується з державного бюджету, грошей хронічно не вистачає й ефективність такої освіти невпинно знижується.

Сьогодні багато українських спеціалістів, у тому числі й науковців, приносять прибуток іноземним компаніям, навіть не виїжджаючи за межі країни. Нова форма «інтелектуальної міграції» проявляється у наданні грантів на виконання певних наукових робіт для зарубіжних замовників. При цьому інтелектуальна власність, яка виникає у процесі розробок, належить іноземним компаніям. Таким чином, на міжнародному ринку інтелектуальної праці Україна є донором і фактично бере участь у підвищенні конкурентоспроможності національних економік розвинутих країн, що негативно впливає на її власний рівень соціально-економічного розвитку [4].

Мінімізація інтелектуальних витрат економічного потенціалу країни потребує адекватного реагування з боку держави шляхом розроблення заходів державної політики у сфері соціально-економічного розвитку і національної безпеки. Кінцевою метою має стати не припинення «інтелектуальної міграції», що в умовах глобалізації неможливо, а перетворення незворотної еміграції у тимчасову. Взагалі, державна політика у науковій сфері має бути спрямована на розвиток та ефективне використання інтелектуального потенціалу, більш активне залучення молодого покоління до наукової діяльності.

Після здобуття освіти, зокрема вищої, невід'ємним етапом подальшої реалізації людського капіталу є успішне працевлаштування фахівців. Саме на роботі людина отримує змогу використати свої професійні знання, навички та ідеї у процесі створення інтелектуального продукту.

Новітні тенденції у сфері зайнятості населення, зокрема, ті, що стосуються поширення нетрадиційних її форм, спричиняють відчутний вплив на формування та розвиток людського капіталу. На сьогодні сфера зайнятості населення в Україні характеризується поступовим скороченням обсягів стандартної зайнятості та поширенням нестандартних, гнучких форм зайнятості. Такі зміни у сфері зайнятості науковці пояснюють, насамперед, економічними причинами, серед яких виділяють кризовий стан економіки, посилення зовнішньої заборгованості, незначні обсяги інвестицій тощо.

До нестандартних форм зайнятості належать: повна зайнятість за умов гнучких форм організації робочого часу; неповна зайнятість, тобто режими зайнятості неповний робочий час; тимчасові працівники; зайняті на засадах вторинної зайнятості; зайнятість на основі договорів цивільно-правового характеру; надомна праця; праця за викликом; дистанційна зайнятість; позикова праця; неформальна зайнятість; незареєстрована зайнятість у неформальному секторі.

Найбільш розповсюдженими формами нестандартної зайнятості в Україні є запозичена праця, насамперед такі її форми, як аутсорсинг, аутстафінг та лізинг персоналу, а також гнучка зайнятість. Так, аутсорсинг являє собою передачу окремих бізнес-процесів або частини непрофільних функцій підприємства на обслуговування протягом визначеного періоду зовнішній компанії (аутсорсеру), що спеціалізується у відповідній галузі. В Україні ринок аутсорсингових послуг розвивається досить швидко, за різними експертними оцінками щороку його зростання коливається в межах 10–25%. [5].

Дослідження, проведене кадровим холдингом АНКОР в Україні на тему «Еволюція аутсорсингу. Аналіз попиту та оцінка якості послуг» серед керівників різного рівня іноземних та українських компаній, що здійснюють свою діяльність на території України, виявило, що в Україні підприємства передають на аутсорсинг насамперед ІТ-послуги, логістику, ресурсне забезпечення виробничих процесів, маркетингові послуги, рекрутмент, бухгалтерський облік, розрахунок заробітних плат, обробку й систематизацію інформації, облік кадрів і кадровий супровід, адміністративні функції, а також практикується аутсорсинг

медичних представників [6].

А найактивнішими у залученні персоналу на засадах аутсорсингу є інформаційно-технічна сфера та сфери надання бухгалтерських та юридичних послуг

У світовому рейтингу виробників програмного забезпечення Україна займає 15-те місце. У країні налічується біля тисячі компаній, що займаються розробкою програмного забезпечення: у галузі зайнято близько 25-30 тисяч українських фахівців. За словами президента Альянсу компаній-розробників програмного забезпечення, «річна частка України у світовому аутсорсингу складає приблизно \$600 млн» [7].

У найзагальнішому трактуванні лізинг персоналу – це управлінська технологія, за допомогою якої відбувається надання компанією-лізингодавцем необхідного персоналу компанії-користувачеві на певний період. В Україні лізинг персоналу не є легітимним, адже згідно з національним законодавством людина не може бути предметом орендних правовідносин. У нашій країні використовується термін «надання персоналу», з огляду на це лізингові договори укладаються у формі угод на надання персоналу для виконання певного комплексу робіт.

Протягом останніх років попит на послуги позикової праці в Україні невинно зростає, не дивлячись на недосконалість національного трудового законодавства у питанні регулювання сфери нестандартних форм зайнятості, у тому числі й позикової праці, а основними замовниками послуг позикової праці на українському ринку залишаються іноземні компанії. У національному законодавстві про працю на сьогодні серед нестандартних форм зайнятості розглянуті лише самозайнятість, праця на умовах строкових трудових договорів або неповного робочого часу, праця за цивільно-правовими договорами тощо. Ці види зайнятості досліджувалися наукою трудового права й отримали належне правове забезпечення. Однак, інші форми нестандартної зайнятості на законодавчому рівні залишаються неврегульованими [8].

Динамічний розвиток інформаційно-комп'ютерних технологій та поширення вільного доступу до Інтернету стали поштовхом до появи нових режимів праці (гнучкий робочий графік, використання запозиченої праці, самозайнятість тощо), створили умови для переміщення значної кількості робочих місць за межі виробничих та офісних приміщень та призвели до широкого розповсюдження дистанційної форми зайнятості.

У трактуванні І.І. Моторної дистанційна зайнятість – це взаємодія працівника та роботодавця на ринку праці, що передбачає гнучкі соціально-трудова відносини безпосередньо у віртуальному середовищі з використанням інформаційних і комунікаційних технологій [9].

Цей різновид зайнятості користується особливою популярністю як серед працівників, так і серед роботодавців. Дистанційна зайнятість передбачає:

- взаємодію між працівником та роботодавцем у віртуальному середовищі з використанням інформаційних та комунікаційних технологій;
- відсутність стаціонарного робочого місця;
- ненормований робочий час, свободу в організації робочого процесу тощо [10].

Технологія дистанційної роботи широко застосовується і в розвинених країнах, і в країнах, що розвиваються. В Україні ці показники є значно нижчими, проте доволі складно оцінити масштаби поширення такого явища, зважаючи на відсутність загальнонаціональних статистичних даних щодо дистанційної зайнятості. Також в Україні не існує спеціалізованих державних інститутів, що здійснювали б координацію дистанційної зайнятості, та відсутня законодавча база її правової регламентації.

Як наслідок поширення нестандартних форм зайнятості, зокрема дистанційної, почали з'являтися нові форми організації робочого місця. Так, широкого розповсюдження отримав коворкінг. Це нова форма організації праці, при якій самозайнята особа, як правило фрілансер, використовує для своєї професійної діяльності спільний з іншими особами офісний простір, залишаючись при цьому незалежною та вільною, але не відчуваючи нестачі у спілкуванні [11]. Електронний фрілансер – це незалежний професіонал, який сам знаходить для себе проекти, може одночасно працювати на декілька фірм, при цьому робота виконується ним дистанційно. Пошук замовника, зв'язок з ним, передача виконаної роботи, розрахунки та інші види взаємодії між працівником і клієнтом забезпечуються за рахунок інформаційно-комунікаційних технологій.

Така форма організації робочого місця, як коворкінг, здійснює позитивний вплив на розвиток людського капіталу, що забезпечується за рахунок:

- створення комфортного середовища, у якому самозайнятий працівник перебуває в колі своїх однодумців, творчих професіоналів;
- можливості участі в зустрічах між розробниками інновацій та потенційними інвесторами, що проводяться в межах коворкінг-центру;
- реальної економії фінансових ресурсів, оскільки людина сплачує не всю орендну плату за офісне приміщення, а лише частину, що, у свою чергу, створює можливість для вивільнення коштів на саморозвиток та самоосвіту;
- можливості брати участь в освітніх програмах, що організовуються на базі коворкінг-центру;
- високої ймовірності у короткий термін знайти та залучити високопрофесійних спеціалістів-однодумців до групової роботи над масштабним проектом.

Варто відзначити, що на рішення працівника при виборі нестандартних форм зайнятості значний вплив має не лише можливість забезпечення матеріального добробуту в майбутньому (як власного, так і своєї сім'ї), а й ряд нематеріальних чинників, серед яких: перспектива професійного та кар'єрного росту, додаткові можливості для саморозвитку та самореалізації, гнучкий графік роботи та повна свобода у розпорядженні своїм вільним часом.

Трансформація ринку праці України та законодавча неврегульованість цього процесу загрожують втратою інтелектуального капіталу, зокрема тієї його складової, що представлена людським капіталом, адже більшість зайнятих за нестандартною формою зайнятості, як показало дослідження, працюють у зарубіжних компаніях, тим самим роблячи вагомий внесок у розбудову економік інших країн. А національна економіка втрачає висококваліфікованих професіоналів, здатних у майбутньому забезпечити економічне зростання України.

Сучасні зміни у сфері зайнятості, безумовно, сприяють нарощуванню людського капіталу, підвищуючи попит і створюючи реальні можливості інтелектуального розвитку та росту мобільності працівників. Разом з тим не можна стверджувати, що нестандартні форми зайнятості мають однозначно позитивний вплив на розвиток людського капіталу. Індивідуалізація, що нарощується, ненормована, нерівномірна зайнятість, зниження рівня соціального захисту – це далеко не всі недоліки сучасних змін на ринку праці. Організаційна гнучкість новітніх форм зайнятості доволі часто призводить до погіршення умов праці та утисків найманих працівників. Трапляється, що особи, які фактично є найманими працівниками, часто залишаються без захисту, передбаченого для сфери стандартної зайнятості.

Нині в Україні не існує офіційної правової позиції виконавчої влади та вищих судових інстанцій з питання нестандартної зайнятості. Це зумовлено недостатнім рівнем якості державної соціальної політики, відсутністю стратегії розвитку людського капіталу та трудових відносин, а також недосконалістю існуючої статистичної бази, яка б дозволяла адекватно вимірювати і аналізувати масштаби поширення нестандартної зайнятості на ринку праці.

Запобігти подальшому поширенню нетрадиційних форм зайнятості неможливо, тому, на наш погляд, необхідно взяти на озброєння досвід Міжнародної організації праці, яка запропонувала зняти бар'єри, що перешкоджають нестійким формам зайнятості, та багатьох розвинутих країн й прийняти відповідні заходи щодо стимулювання широкого розповсюдження цих форм та законодавчого їх врегулювання таким чином, щоб національна економіка не втрачала цінний людський капітал та ефективно працювала.

На рівні національної економіки не останню роль у формуванні людського капіталу відіграє й сфера охорони здоров'я. На думку Ніколайчука М. В., система медичного обслуговування за рахунок зниження рівня захворюваності та якісного своєчасного лікування здатна забезпечити збільшення ефективного часу експлуатації людського капіталу та віддачі від нього [12].

Соколи І. І., Каташинська М. О. стверджують, що потреба в здоров'ї носить загальний характер, вона властива не тільки окремим індивідам, але й суспільству в цілому. Будучи однією з найважливіших характеристик людського капіталу (трудових ресурсів), громадське здоров'я має великий вплив на соціально-економічний розвиток, відіграючи поряд з такими якісними характеристиками людського капіталу як освіта, кваліфікація, роль одного з головних чинників економічного зростання країни [13].

Фінансування сфери охорони здоров'я в Україні супроводжується серйозними проблемами, серед яких: недостатність фінансового забезпечення галузі; спрямування наявних коштів переважно на покриття витрат на утримання персоналу й оплату комунальних послуг; фінансування закупівлі лікарських засобів, устаткування та модернізації інфраструктури за залишковим принципом. Відсутність необхідної фінансової бази розвитку інфраструктури охорони здоров'я створила умови для поширення некерованого процесу «розмивання» системи безкоштовного медичного обслуговування, наслідком чого є погіршення якості послуг, які надаються основній масі населення та заміна безкоштовних послуг на платні. Приватні витрати в охороні здоров'я, які є значними, ускладнюють доступ бідного населення до якісного медичного обслуговування.

З метою покращення ситуації у сфері охорони здоров'я в Україні має бути забезпечено реорганізацію системи бюджетного фінансування галузі, збалансування поєднання бюджетних і позабюджетних джерел залучення коштів з певною децентралізацією фінансів на користь територіальних медичних програм, а також розширення права регіонів, місцевих органів влади і трудових колективів у накопиченні та використанні ресурсів охорони здоров'я. Однак ці завдання й на сьогодні при формуванні бюджету охорони здоров'я не враховуються, внаслідок чого розміри бюджетного фінансування й надалі не відповідають ресурсному забезпеченню медичних послуг, задекларованих державою.

Недостатнє фінансування сфери охорони здоров'я в Україні згубно впливає на якість людського капіталу, а відповідно, й на економічне зростання країни, адже формування ринку медичних послуг не відбувається адекватно до потреб населення. За таких умов перед державою постало невідкладне завдання стабілізувати економічну та фінансову ситуацію в сфері охорони здоров'я шляхом реформування системи управління цією галуззю, тобто, починаючи від зміни пріоритетів у фінансуванні охорони здоров'я й закінчуючи створенням такого економічного механізму, при якому суб'єкт медико-виробничої діяльності

буде зацікавленим у зростанні кількості конкуруючих медичних послуг та поліпшенні їх якості, ефективному використанні кадрових, фінансових і матеріальних ресурсів.

Реформування медичної сфери не обійшлося без змін у Бюджетному кодексі України. Так, згідно Бюджетного кодексу України фінансування медичної галузі здійснюється наступним чином (рис. 1).

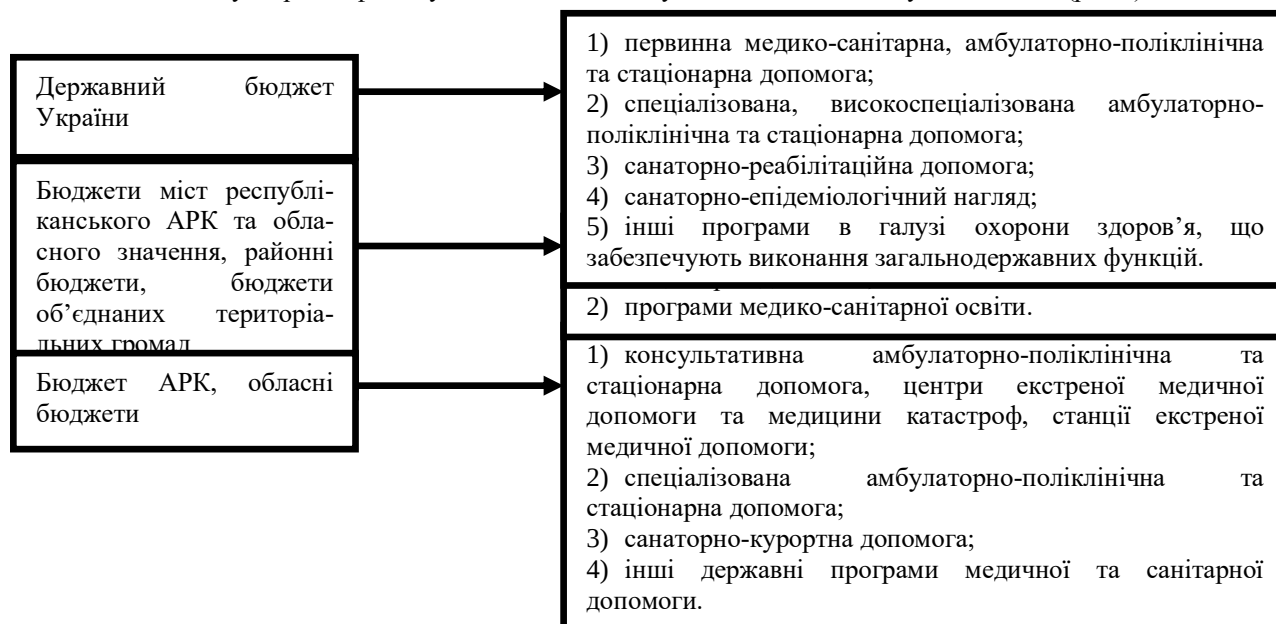

Рис. 1. Розмежування видатків на охорону здоров'я між бюджетами різних рівнів

Джерело: розроблено авторами на основі Бюджетного кодексу України

Як видно з рисунку 1, відповідно до змін, внесених до ст. 88 та 89 Бюджетного кодексу України, передбачено припинення фінансування сільської медицини через бюджети сільських та селищних рад. Відсутність фінансування через місцеві бюджети в результаті призвела до руйнації сільської медицини, яка хоча й не на належному рівні, але надавала медичні послуги громадянам.

Збільшення фінансування центрів первинної медико-санітарної допомоги у пілотних регіонах (з 15% до 28%) окрім позитивних зрушень у їх діяльності, призвело й до ряду негативних наслідків, серед яких той факт, що вторинна ланка медичної допомоги не отримала компенсацій попереднього рівня фінансування, у результаті чого ці установи зіштовхнулися зі суттєвими проблемами в погашенні навіть поточних витрат.

Серед сильних сторін медичної реформи, на нашу думку, заслуговує уваги виділення трьох окремих рівнів медичної допомоги та реформування її первинної ланки. У більшості країн світу до структури системи охорони здоров'я належать первинна медико-санітарна допомога та спеціалізована допомога. Світовий досвід, узагальнений ВООЗ, свідчить, що розвиток первинної допомоги на засадах сімейної медицини є найефективнішим засобом досягнення справедливого розподілу і раціонального використання коштів та підвищення результативності роботи усієї галузі охорони здоров'я. Раціональна організація первинної допомоги в Україні та її ефективне фінансування дасть змогу відновити комплексність та поступовість у наданні медичної допомоги та покращить показники якості профілактичної роботи, що в результаті сприятиме зниженню рівня захворюваності та рівня пізнього виявлення тяжких хвороб і створить умови для вчасного та якісного надання медичної допомоги. Створення Центрів первинної медико-санітарної допомоги забезпечить також реалізацію права громадян вільно вибирати лікаря, належну доступність, якість та рівність у отриманні первинної медико-санітарної допомоги для прикріпленого населення шляхом розвитку мережі підрозділів, наближених до місць проживання населення, що є надзвичайно важливим особливо для сільської місцевості.

Інвестиції в сферу охорони здоров'я нероздільно пов'язані з охороною навколишнього середовища, адже за відсутності сприятливих умов проживання та чистого довкілля неможливо забезпечити належний рівень здоров'я людини. Від того, в яких умовах працює та проживає людина, прямо залежить її благополуччя, здоров'я, а відповідно, й працездатність. Тому не останню роль в управлінні формуванням людського капіталу на макрорівні відіграє й покращення житлових умов населення.

Сприятливі умови та можливість для ефективного формування людського капіталу та його успішної реалізації забезпечують інвестиції в інноваційну та наукову діяльність.

Поступове посилення інтеграції сфери вищої освіти, науково-дослідної та інноваційної діяльності є абсолютно очікуваним, зважаючи на пришвидшення глобалізаційних процесів та підвищення ролі інтелектуального капіталу в економічному розвитку будь-якої країни. Внаслідок цього змінилася й роль закладів вищої освіти та наукових установ в економіці. Перед освітньо-науковими системами багатьох країн

постало невідкладне завдання забезпечити зближення усіх вершин «трикутника знань» – вищої освіти, наукових досліджень та економічно і суспільно значущих інновацій. Посилення зв'язку між навчальними, дослідницькими та інноваційними компонентами освітньо-наукової системи України створить умови для якісної підготовки кадрів, які швидше пристосовуватимуться до роботи в умовах швидких змін і високої конкуренції, проявлятимуть ініціативу і братимуть на себе відповідальність. У свою чергу, це дозволить вирішувати проблеми, пов'язані зі структурним реформуванням вітчизняної економіки, створенням нових наукомістких інноваційних виробництв, активізацією підприємництва.

З метою посилення ступеня інтеграції між вищою освітою і наукою в Україні реалізовано низку заходів щодо створення дослідницьких університетів. Започаткування дослідницького статусу для окремих університетів передбачає насамперед створення умов для надання не масової, а елітної освіти, яка б ґрунтувалася на органічному поєднанні в діяльності таких університетів трьох складників: навчання, наукових досліджень та впровадження інноваційних технологій.

З огляду на необхідність розбудови інноваційної економіки, а також зважаючи як на позитивні, так і негативні аспекти досвіду розбудови системи дослідницьких університетів в Україні, розвиток інноваційних дослідницьких університетів вимагає вирішення таких завдань: створення сучасних навчально-дослідницьких центрів, що залучають до своєї роботи як викладачів, студентів та аспірантів університетів, так і фахівців відповідних науково-дослідних установ із забезпеченням умов максимального використання для їх роботи наявної дослідної та навчальної інфраструктури; активізація діалогу між закладами вищої освіти, науковими установами, представниками бізнесу та державних органів з конкретних питань підвищення ефективності інноваційної діяльності; розширення автономії закладів вищої освіти та наукових установ як у здійсненні навчального процесу та досліджень, так і у сфері господарської діяльності; створення умов для максимально швидкої комерціалізації результатів перспективних досліджень і розробок, у тому числі за рахунок спрощення механізмів взаємодії нових і існуючих інноваційних підприємств з органами влади [14].

Щоб реально запрацювала тріада – навчання, наукові дослідження, впровадження інновацій – вища школа, крім структур НАН, повинна активніше взаємодіяти з високотехнологічним виробництвом.

Висновки. Таким чином, людський капітал є чинником, що забезпечує безперервний інноваційний розвиток, оскільки інноваційна та науково-технічна діяльність можуть бути успішними лише при наявності кваліфікованого персоналу, який генерує ідеї та виконує дослідження. Ефективне формування та реалізація людського капіталу залежать від державної політики у сферах освіти та охорони здоров'я, законодавчого врегулювання процесів у сфері зайнятості населення, інтеграції сфери вищої освіти, науково-дослідної та інноваційної діяльності. В інноваційній економіці управління людським капіталом передбачає ефективне використання знань та вмінь людей для постійного вдосконалення новітніх технологій, підвищення економічних результатів та покращення життєдіяльності суспільства в цілому. Подальші наукові розвідки доцільно спрямовувати на удосконалення фінансових механізмів розвитку людського капіталу.

Література

1. Человеческий капитал в Европейском союзе: государственный и наднациональный контексты / М.В. Клинова, Е.А. Сидорова // Вопросы экономики. – 2012. – № 8. – С. 80–97.
2. Макарова Е. В. Образование в модернизированном обществе: цели и приоритеты для Украины / Е. В. Макарова // Демографія та соціальна економіка. – 2014. – № 1. – С. 37–47.
3. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки [Електрон. ресурс]. – 2012. – Режим доступу : www.mon.gov.ua/images/files/news/12/05/4455.pdf
4. Одолюк І. Вітчизняна індустрія високих технологій: знання, інновації, інвестиційні фактори її формування і розвитку / І. Одолюк // Вісник Національної академії наук України. – 2011. – № 11. – С. 21–33.
5. Нестандартная занятость в Украине: социальные риски и контрстратегии профсоюзов [Электронный ресурс] / [авт. текста И. Новак, О. Оверковский]. – К.: Фонд Фридриха Эбберта, 2011. – Режим доступа: <http://www.fes.kiev.ua/new/wb/media/publikationen/2finalnij%20maket%20Nestandartna%20zanyatist.pdf>.
6. Украина: Анализ востребованности и оценка качества услуг аутсорсинга [Электронный ресурс] – Режим доступу: <http://www.hrd.com.ua/index.php/news/626-2012-09-03-12-07-04>.
7. <http://uk.wikipedia.org/wiki/Аутсорсинг>.
8. Кохан В. П. Нестандартна зайнятість в Україні: виклики часу / В. П. Кохан // Право та інноваційне суспільство. – 2013. – № 1. – С. 173–187.
9. Моторна І. Дистанційна зайнятість в умовах глобалізації економіки та соціально-економічні вигоди від її використання. // Україна: аспекти праці. – 2008. – №3. – с.6 – 12., с.6
10. Моторна І. І. Соціально-трудова відносина: формування та розвиток : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.07 «Демографія, економіка праці, соціальна економіка та політика» / І.І. Моторна. – К., 2009. – 20 с.
11. Гришнова Е. А. Развитие человеческого капитала и трансформация форм занятости: взаимовлияние и взаимообусловленность / Е. А. Гришнова, Н. А. Азымук // Демографія та соціальна економіка. – 2014. – № 1. – С. 85–96.
12. Ніколайчук М.В. Чинники, тенденції та передумови формування конкурентоспроможності людського капіталу України / М.В. Ніколайчук // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – Хмельницький, 2012. – № 2. – С. 218 – 223.
13. Соколи І.І. Охорона здоров'я як чинник формування людського капіталу / І.І. Соколи, М.О. Каташинська // Економіка: реалії часу. – 2013. – № 1. – С. 167–171.
14. Освіта й наука в інноваційному розвитку сучасної Європи. Збірник науково-експертних матеріалів. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <https://niss.gov.ua/publikacii/materiali-kruglikh-stoliv-konferency/osvita-y-nauka-v-innovacijnomu-rozvitku-suchasnoi>.

References

1. Chelovecheskiy kapital v Evropeyskom soyuze: gosudarstvenniy i nadnatsionalniy konteksty / M.V. Klinova, E.A. Sidorova // Voprosy ekonomiki. – 2012. – # 8. – S. 80–97.
2. Makarova E. V. Obrazovanie v modernizirovannom obschestve: tseli i prioritety dlya Ukrainy / E. V. Makarova // Demografiya ta sotsialna ekonomika. - 2014. - # 1. - S. 37-47.
3. Natsionalna strategiya rozvitku osviti v UkraYini na 2012–2021 roki [Elektron. resurs]. – 2012. – Rezhim dostupu : www.mon.gov.ua/Images/files/news/12/05/4455.pdf
4. Odotyuk I. Vltchiznyana Industriya visokih tehnologiy: znannEvI, nnovatsIynI, InvestitsIynI faktori YiYi formuvannya I rozvitku / I. Odotyuk // Visnik NatsionalnoYi akademIYi nauk UkraYini. – 2011. – # 11. – S. 21-33.
5. Nestandartnaya zanyatost v Ukraine: sotsialnye riski i konrtstrategii profsoyuzov [Elektronniy resurs]/ [avt. teksta I Novak, O. Overkovskiy]. – K.: Fond Fridriha Ebbreta, 2011. - Rezhim dostupa: http://www.fes.kiev.ua/new/wb/media/publikationen/2finalnij_maket_Nestandartna_zanyatist.pdf.
6. Ukraina: Analiz vobrebovannosti i otsenka kachestva uslug outsorsinga [Elektronniy resurs] – Rezhim dostupu: <http://www.hrd.com.ua/index.php/news/626-2012-09-03-12-07-04>.
7. <http://uk.wikipedia.org/wiki/Autsorsing>.
8. Kohan V. P. Nestandartna zanyatist v UkraYini: vikliki chasu / V. P. Kohan // Pravo ta InnovatsIyne suspilstvo. – 2013. – # 1. – S. 173-187.
9. Motorna I. DistantIyna zanyatist v umovah globalizatsIYi ekonomiki ta sotsialno-ekonomIchnI vigodi vId YiYi vikoristannya. // UkraYina: aspekti pratsI. – 2008. - #3.- s.6 – 12., s.6
10. Motorna I. I. Sotsialno-trudovI vIdnosini: formuvannya ta rozvitok : avtoref. dis. na zdobuttya nauk. stupenya kand. ekon. nauk : spets. 08.00.07 «Demografiya, ekonomika pratsI, sotsialna ekonomika ta politika» / I.I. Motorna. – K., 2009. – 20 s.
11. Grishnova E. A. Razvitie chelovecheskogo kapitala i transformatsiya form zanyatosti: vzaimovliyanie i vzaimoobuslovlennost / E. A. Grishnova, N. A. Azmuk // Demografiya ta sotsialna ekonomika. - 2014. - # 1. - S. 85-96.
12. Nikolaychuk M.V. Chinniki, tendentsIYi ta peredumovi formuvannya konkurentospromozhnosti lyudskogo kapItalu UkraYini / M.V. Nikolaychuk // Visnik Hmel'nitskogo natsionalnogo unIversitetu. EkonomIchnI nauki. – Hmel'nitskiy, 2012. – # 2. – S. 218 – 223.
13. Sokoli I.I. Ohorona zdorov'ya yak chinnik formuvannya lyudskogo kapItalu / I.I. Sokoli, M.O. Katashinska // Ekonomika: realIYi chasu. – 2013. – # 1. – S. 167–171.
14. Osvita y nauka v InnovatsIynomu rozvitku suchasnoYi Evropi. ZbIrnik naukovy-ekspertnih materIalIv. [Elektronniy resurs] – Rezhim dostupu : <https://niss.gov.ua/publikacii/materiali-kruglikh-stoliv-konferency/osvita-y-nauka-v-innovaciyomu-rozvitku-suchasnoi>.

Рецензія/Peer review : 16.10.2018 Надрукована/Printed : 04.12.2018